

**A MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT ESZMEI-POLITIKAI
HARCÁNAK NÉHÁNY VONÁSA AZ ÉRTELMSÉG
MEGNYERÉSÉÉRT CSONRÁD MEGYÉBEN
A SZOCIALISTA FORRADALOM GYŐZELMÉÉRT VÍVOTT
HARCBA (1945—1948)**

I. RÉSZ (1945—1946)*

Írta: TÓTHNÉ DR. JÓNÁS IRMA

A Magyar Kommunista Pártnak az 1944. november végén meghirdetett és a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front [1] által elfogadott programja a társadalom valamennyi antifasiszta osztályához, rétegéhez szólt, tehát az értelmiségi réteghez, ennek különböző csoportjaihoz is. Ez a program [2] nemzeti, demokratikus, antifasiszta, antiimperialista és antifeudális jellegénél fogva alkalmas volt a munkásosztály által irányított széles nemzeti összefogás megteremtésére. A nemzeti összefogás gondolata egyrészt reális volt, kifejezte a Függetlenségi Frontba tömörült osztályok objektív érdekeit, másrészt a MKP tudatos munkája révén alapot nyújtott a szocialista forradalom viszonylag békés útját elősegítő szövetségi politikához.

A szövetség kikovácsolásának lényeges eleme volt az objektív érdekek felismeretése, tudatosítása az érdekelt osztályokban és rétegekben. A Magyar Kommunista Pártnak együtt kellett működnie a többi demokratikus párttal, de emellett harcolnia kellett azért, hogy az objektíve szövetséges osztályokat, rétegeket felvilágosítsa és mozgósítsa a népi demokratikus átalakulás szolgálatában.

Ennek a politikának képezte a részét az a kapcsolat, amit a párt a demokratikus érzelmű értelmiség irányába alakított ki. Az egészen természetes volt, hogy az értelmiségi rétegek politikai elhelyezkedése közvetlenül is, de társadalmi, felelős pozícióin keresztül — mint mérnök, orvos, pedagógus, tisztviselő stb. — közvetve is befolyásolták az előrehaladást, pontosabban a politikai élet alakulását. Lényeges volt tehát, hogy a kommunista párt az értelmiség leghaladóbb tagjait saját soraiba vonja, másrészt pedig az, hogy *politikailag közel jusson* ennek a rétegnek a számottevő tömegéhez. A kommunista párt az értelmiség irányában folytatandó politikáját nagyon nyíltan megfogalmazta. Révai József a debreceni országgyűlésen így közvetítette ezt: „Kell bírálni a magyar értelmiséget sok minden mulasztásért, sőt bűnért, ugyanúgy, mint ahogy a legtöbb magyar társadalmi osztályt és réteget lehet és kell bírálni. De ez az egy bizonyos: az új Magyarországot *értelmiség nélkül, vagy ellene felépíteni nem lehet.* (Kiemelés: T.-né) Az értelmiségnek nem a vádlottak padján, hanem a magyar demokrácia táborában, a magyar nemzeti egységfrontban van a helye.” [3] A kijelentés tartalmát aláhúzta az a körülmény, hogy az államhatalom, mint a munkás-paraszt forradalmi demokratikus diktatúra egyik válfaja, az antifasiszta, haladó értelmiséget is bevonta az uralomba.

A Révai-féle felfogás lényegében reálisan, *illúziók nélkül* értékelte általában a magyar értelmiséget, amikor bizonyos múltbeli mulasztásokra, sőt bűnökre utalt, hiszen az értelmiségnek egy jelentős része anyagi és szellemi szálakkal a múlt rendszeréhez volt kötve. Nagyon gyakran saját maga, vagy családjának, rokonságának a tagjai valamilyen reakciós szervezetet támogatott, tudatosan, vagy akár kényszerből. [4] Ugyanakkor világosan megfogalmazódott ebben az álláspontban az is,

* (A dolgozat része egy átfogóbb tanulmánynak.)

bogy mindezek ellenére a 25 évert nem lehet az értelmiségre hárítani a felelősséget, bár nem is lehet teljesen felmenteni; s hogy a kommunista párt csak az értelmiség tömegével *együtt* látta megvalósíthatónak az ország talpraállítását. A párt tisztában volt azzal, hogy általában az értelmiségnek, de különösen egyes csoportjainak döntő szerepe lesz az ország újjáépítésében, a társadalom progresszív átalakításában. S bízott abban, hogy a háborús évek tanulságai, az ellenállási mozgalom, s az ország felszabadulásának a körülményei megteremtették az előfeltételét a munkások, parasztok és az értelmiségiek együttműködésének. [5] Lényegében ugyanezt az álláspontot hirdette meg a MKP Országos Értekezlete 1945 májusában: „A magyar értelmiség jelentékeny része még mindig idegenkedve vagy zavarodottan áll a fiatal demokráciával szemben, és távolról sem kapcsolódott be úgy az újjáépítésbe, ahogy ez saját érdeke és a nemzet jövője megköveteli. A Magyar Kommunista Párt ragadjon meg minden eszközt arra, hogy e rendkívül értékes rétegnek megkönnyítse a demokrácia felé vezető utat” — hangsúlyozza a párthatározat. „Mutassa meg, hogy a demokratikus, népi Magyarországon foglalhatja csak el az értelmiség azt a helyet, mely műveltségénél és szaktudásánál fogva megilleti. Támogassa szellemileg és anyagiilag, és járjon kezére abban, hogy tudását minél gyorsabban az újjáépítés szolgálatába állíthassa. Különös súlyt kell fektetni arra, hogy az üzemekben a mérnökök, a technikai intelligencia és a munkásság között olyan viszony keletkezzék, mely az újjáépítést elősegíti.” [6]

Hogyan alakult a párt értelmiségi politikája a gyakorlatban, az elvi kijelentéseken túl?

A megye értelmiségi rétegének politikai elhelyezkedése és szerkezeti összetétele közvetlenül a felszabadulás előtt és a népi demokratikus átalakulás első éveiben jelenleg még feltáratlan. Ez egyelőre arra az egyoldalúságra készíti a szerzőt, hogy a jelen dolgozatban kizárólag a *párt oldaláról* elemezze a kérdést.

A párt eszmei-politikai harcának kezdete az értelmiség megnyeréséért

Nagyon fontos volt a megye egész területén a helyesen alkalmazott politika az értelmiségiek irányában azonban a kérdés különös jelentőséggel bírt Szegeden, az egyetemmel rendelkező városban. Éppen ezért elsősorban — természetesen nem kizárólag — és nagyobb mértékben a szegedi pártvezetés politikáját kísérjük figyelemmel ezen a téren.

A pártvezetés felismerte az értelmiség társadalmi szerepét s azt, hogy a nem kevés nehézség és akadály ellenére is meg kell nyerni az értelmiség haladó tömegeit, míg a nyílt reakciókat le kell leplezni, ugyanakkor a legkiválóbb tagjait be kell vonni a pártba. Ezt a felismerést bizonyította már az is, hogy 1944. X. 26-án az MKP megalakította Szegeden Intellektuális Csoportját, amely az ország első kommunista értelmiségi csoportja volt. [7] Az értelmiség szervezése a továbbiakban az értelmiségi szakszervezetek megteremtésére tevődött át. A MKP vezetői a demokratikus pártokkal együtt segítik az értelmiségi szakszervezetek megalakítását. [8]

Csongrád megyében a párt — az országos irányvonallal megegyezően — a szervezeti keretek megteremtése mellett elsősorban ideológiai — eszmei téren próbálta az értelmiséget befolyásolni, s lényegében ez a munka már 1945 elején megkezdődött.

Tisztában voltak Szeged — és a megye — kommunista vezetői ennek a feladatnak a nehézségeivel. Nem volt ismeretlen előttük az értelmiségnek a felszabadulás előtti politikai beállítottsága, sem a felszabadulás utáni magatartása. Már a felszabadulás előtt is kapcsolatban állottak a szegedi kommunista vezetők az egyetem, a peda-

gógusképzés, a magántisztviselők s más értelmiségi csoportok baloldali érzelmi tagjaival, [9] a felszabadulás után pedig az értelmiség különböző csoportjainak leghaladóbb tagjai már a kommunista pártban, vagy a demokratikus pártok baloldali tagjai között találhatók. Ennek az aktivának a segítségével betekintést szerzett a párt olyan fontos területekre, mint az egyetem, az iskolák, a közigazgatás stb.

A kommunista értelmiségiek jelentős része fáradhatatlan szervező és politikai felvilágosító munkát végzett, de mellettük a párt legfelsőbb vezetői, közéleti vezetői közül többen — RÉVAI József, MÓD Aladár, ANDICS Erzsébet, RUDAS László, BALÁZS Béla stb. — a város vezető kommunistaival — SZIRMAI István, KOMÓCSIN Zoltán, ifj. KOMÓCSIN Mihály, PIKLER György, később ZÖLD Sándor — karöltve közvetlenül is folytatták az eszmei-politikai harcot, az értelmiség progresszív befolyásolását. Egyes értelmiségi személyekkel való viták, párbeszéddek, előadások, a párt sajtójában megjelent elméleti írások, kulturális rendezvények — pl. muzsikáló nyári esték, előadások a szovjet irodalomról stb. — jelentették az értelmiség között folytatott eszmei-politikai ráhatás legfőbb eszközeit.

Milyen kérdéseken keresztül folyt az eszmei harc?

1945. tavaszának központi kérdése az *újjaépítés* volt.

RÁKOSI Mátyás 1945. III. 15-i ünnepi beszédében a megye, ill. Szeged város értelmiségi rétegéhez is fordult: a nemzet romokban hever, soha nem volt szükség annyi mérnökre, orvosra, tanárra, mint most. Az újjaépítésben való aktív részvétel egyet jelent a demokrácia melletti állásfoglalással — hangsúlyozta. Ugyanebben a beszédében rámutatott arra is, hogy Szeged a reakció fészke volt; a fasiszta métely behatolt az ifjúság egy részébe, az egyetem falai közé is, ez ellen gyökeresen és gyorsan cselekedni kell. Azonban Szegednek más hagyománya is van — hangsúlyozta — itt tanított SZENT-GYÖRGYI Albert is, aki nemcsak világhírt szerzett Magyarországnak, de bátor demokrata is volt. SZENT-GYÖRGYIT példaképül állította Szeged haladni vágyó ifjúsága elé. [10] Amíg a munkások lázas ütemben dolgoztak az üzemekben, s a parasztság is biztosította az ország kenyerét, addig az értelmiség jelentős tömegében nem lehetett tapasztalni hasonló magatartást, sőt éppenséggel azt, hogy teli volt gátlásokkal. [11] (Ez természetesen nem azt jelentette, hogy az értelmiség teljesen távolmaradt volna. A Délmagyarország 1945 nyarán arról ír, hogy a város tisztviselői minden hétfőn a vasút újjaépítésén dolgoznak.) [12]

Ugyanakkor a szegedi pártbizottság értelmiségi szervezői, az értelmiség között politikai munkát irányító pártfunkcionáriusok és aktivisták gyűléseken és sajtóban ismételten hangsúlyozták: aki bekapcsolódik az újjaépítésbe, azzal együttműködik a párt. Milyen gátlásokkal küzdöttek az értelmiségek, mi fékezte őket abban, hogy teljes energiájukkal bekapcsolódjanak az ország újjaépítésébe?

Reálisan elemezte ezt a kérdést 1945. augusztus 15-én RÉVAI József értelmiségi ankétján, amit Szegeden tartott a párt Kálvin téri székházában, s ahol a kommunista értelmiséget tájékoztatta a gazdasági feladatokról és a nemzetközi helyzetről. Még aznap délután a városháza közgyűlési termében párttag és olyan értelmiségiek számára tartott előadást, akiknek a megnyerése — tekintélyüknél fogva —, fontos lett volna a párt számára. Nem volt ott nagy tömeg — kb. 70 meghívott, egyetemi tanárok, művészek, újságírók, az egyház képviselői, 10 egyetemi hallgató stb. RÉVAI József az előadásban elemezte azokat a gátlásokat, amelyek az intelligenciát távol tartották a társadalmi-politikai haladától.

Olyan politikai átalakulás ment végbe Magyarországon, amely nem tudta biztosítani azonnal a várt szociális felemelkedést. Az intelligenciának anyagi gondjai voltak, bizonyos rétegei deklasszációdtól tartottak. Jelentős tömegei nem tartották stabilnak a demokratikus kibontakozást, hamis analógiából indultak ki — mondotta

Révai — amikor azt az 1918/1919-es helyzettel hasonlították össze, s nem vették figyelembe az 1918/1919-es időtől lényegesen eltérő történelmi helyzetet.

Az értelmiségnek külpolitikai vonatkozású aggályai is voltak. Nyugat felé tekintettek, idegenkedtek a Szovjetuniótól, attól féltek, hogy Magyarországot tagállamává akarja tenni. Büntudat is volt ebben a rétegben, amiért támogatta a 25 évet.

Mindezek ellenére szükség volt erre az értelmiségre — közvetítette a párt álláspontját az előadó —, most bizonyíthatna aktív és pozitív cselekedetekkel. [13]

Egy másik alkalommal — egyértelműen feltette a kérdést Révai az értelmiség számára: Kivel akar tartani? A letűnt dzsentrivel, vagy a munkásosztállyal és a parasztsággal? A magyar értelmiség számára ez a lét vagy nemlét kérdését jelentette. [14]

Helyes volt, hogy a párt az eszmei-politikai befolyásolást az értelmiségnek valamennyi rétegére kiterjesztette, azonban a hatékonyságot csökkentette más tényezőkön kívül az a körülmény is, hogy az elvi-politikai kérdéseket általában vetették fel, nem elemezve konkrétan egy-egy értelmiségi csoportra. Kivétel volt ez alól egyrészt a műszaki értelmiségi réteg, akik között a legegységelműbben nyert megfogalmazást a párt állásfoglalása, kimondva a szélsőséget is: az újjáépítésben együttműködni még az olyan mérnökkel, műszaki vezetővel is, aki — a tőkés által kényszerítve — hajcsárkodott a munkások felett.

A másik értelmiségi csoport, amely között a pártszervezet megpróbált sajátos eszmei-politikai harcot folytatni, a *pedagógusok* rétege volt. Nyilvánvaló volt a megkülönböztetés szükségessége ezen a területen, azonban csak nagyon kezdeti lépések történhettek a felszabadulás első éveiben. Pl. a pedagógus szakszervezet által 1945. nyarától szervezett átképző-tanfolyamokon jelentős számban szerepeltek kommunista előadók, akik a világnézeti kérdéseken túl, elsősorban egzisztenciális perspektívájukat mutatták meg a pedagógusoknak a demokrácia fejlődésében. [15] Lényegesen csökkentette azonban ennek a politikai befolyásolásnak a hatását maga a valóság, a pedagógusok gazdasági helyzete, egy részüknek az állástalansága. Azonban ezeken az állapotokon, főleg az elsők képtelen volt a párt változtatni az infláció egyre erősödő kibontakozása miatt.

A pedagógusok körében az eszmei-politikai harc egyik fő területe a *közoktatás* volt, bár ez lényegében csak a III. Kongresszus után került intenzívebben a párt-politika előterébe. A párt 1945 nyarán kikényszerítette az általános iskolát, de a kultuszkormányzat nem harcolt érte következetesen. A tanügyben a döntő pozíciókban nagy számmal maradtak reakciós vagy konzervatív felfogásúak.

A pártnak nem sikerült pozícionálisan előretörni ezen a területen. 1945 nyarán, a választások előtt is csak úgy lehetett megközelíteni a közoktatás kérdését, hogy harcolni kellett a kultuszminisztérium reakciós szelleme ellen, másrészt a pedagógusokhoz fordulni, mint akiken első sorban áll vagy bukik a demokratikus nevelés. A párt felvilágosító munkája 1945-ben a megye pedagógusainak döntő többségében még nem talált megfelelő visszhangra, bár a pedagógusoknak egy kis töredéke a felszabadult élet politikai harcosává vált. Azonban a többség először bizalmatlanul fogadta a demokratikus életet, sőt helyenként agresszívan léptek fel ellene.

Akik a háború alatt maguk között, vagy szűk baráti körben elítélték a Sztójay-kormányt, a faszmus rémtetteit, azok közül a felszabadulás után sokan visszavonultak, s a társadalmi átalakulás élharcosával, a kommunista párttal szemben álltak, vagy legalábbis bizalmatlanok voltak. [16] Ennek természetesen számos oka volt, s ezek közül az egyik legfőbb ok az, hogy a 25 év ideológiájának nem a maradványai voltak az értelmiségiek, így a pedagógusok zömének is a fejében, hanem ott volt jelentős mértékben maga az ideológia, noha annak szélsőjobboldali, nyílt.

fasiszta jelentkezése háttérbe nyomult. Figyelembe kellett venni, hogy Szeged az ellenforradalmi ideológia egyik fészke volt a Horthy-korszakban, s ez az ideológia nem múlt el nyomtalanul a felszabadulással párhuzamosan az értelmiség között még akkor sem, ha a világháború borzalmai, a magyar uralkodó osztály politikai szűklátókörűsége, önzése segített is „rendezni” a fejekben a gondolatokat.

Az ellenforradalom 25 év alatt a kommunistákat hazafiatlanoknak, nemzetelleneseknek, istentagadóknak, a családi életet, az egyén szabadságát eltipróknak festette meg. A „keresztény úri középosztály”-hoz tartozó értelmiség többsége előtt ez a kép rögződött meg a kommunistákról a felszabadulásig.

A pártpropagandában éppen ezért is tudatosan kerültek előtérbe olyan témák, mint az MKP felfogása a *hazafiság* eszméjéről. Meg kell említeni ebben a témakörben ismét RÉVAI József előadását, amit 1945 októberében tartott a Szegedi Nemzeti Színházban, amelyet zsúfolásig megtöltött a többségében értelmiségi hallgatóság. Révai a hazafiság és a haladás összefüggését emelte ki: a hazafiság nem lehet elvont, az igazi hazafiság együtt jár a haladással. Kölcsényt idézte: „Alapelveink valának haza és haladás”. A valóban nagy magyar hazafiak, mindig figyelmeztették a magyarságot: csak akkor lehetnek jó hazafiak, ha más nemzetekkel egy sorban a haladásért harcolnak. Nem lehet hazát szeretni úgy, hogy nem akarjuk a haladást.

A hazafiság és a haladás konkrét tartalmát az újjáépítésbe való bekapcsolódásban, a népi demokratikus kibontakozás akarásában és aktív részvételében jelölte meg. [17]

Meg kell említeni továbbá Balázs Béla forrásikerű előadásait, amelyeket főleg a kommunista értelmiségieknek tartott, ilyen témákról, mint pl. „Értelmiség és szocializmus”.

Balázs Béla az előadásában érdekes, vitát kiváltó módon elemezte az értelmiség fogalmát. Fejtegetésében eljutott addig, hogy az értelmiség közül nem lehet kivonni a munkásságot, mert létezik egy ragyogó munkásértelmiség. Azokat sorolta az értelmiségiek közé, akiknek — foglalkozásuktól függetlenül — közüik van a szellemi dolgokhoz. Foglalkozott a műveltség kritériumaival is, amelyek koronként változtak.

Amíg a klasszikus hellén kultúra műveltsége a filozófia volt, a középkoré a teológia, a renaissance az antik tudás, addig ma a politikai és szociológiai ismeretek adják a teljes világképet, — a politikai és szociológiai ismeretekhez viszont marxizmus kell. Beszélt a szovjet értelmiségről is, amelyről eddig vajmi kevés ismerete volt az értelmiségnek.

A hallgatóság számos kérdése jelezte a kibontakozó érdeklődést. [18]

Ugyancsak nagy érdeklődést váltottak ki — bár szűkebb körben — az Újságírók és Művészek Otthonában megtartott előadások pl. a szovjet kultúráról, amelyeket élvonalbeli írók tartottak. [19] Vagy ideológiai kérdésekről, pl. a fasizmus eszmei tartalmáról. [20] Számos előadást tartott az értelmiség különböző rétegeinek — klinikákon, tudományegyetemen, városi és közalkalmazottaknak gyűlésén — SZIRMAI István, a Délmagyarország főszerkesztője és KOMÓCSIN Zoltán, a pártbizottság titkárhelyettese. [21]

Az előadáson végighúzódtott a párt politikai szándéka: együttműködni az értelmiségi réteggel. Ugyanakkor világosan megmondták azt is, amit várnak ettől a rétegtől: tettekben kifejezett hazafiságot, a haladás, a népi demokratikus kibontakozás igenlését. Igyekeztek az előadásokban eloszlatni azt a képet is, amit a Horthy-féle ellenforradalom és a mind hangosabbá váló szélsőjobboldal a kommunistákról festett.

Ezért hangsúlyozta pl. KOMÓCSIN Zoltán, a város egyik klinikáján tartott előadásában, a párt viszonyát a vallási felekezetekhez. Az előadás jó hatását bizonyította

2 hozzászóló fiatal orvos, akik helyeselték a MKP külpolitikáját, s felfogását a vallásról és a hazafiságról. [22]

Az 1945 nyarán, ősz elején tartott előadások, a propaganda és az agitáció természetesen összekapcsolódott a választásokkal és a szervező munkával is. KERESZTES Mihály, a Délterületi Pártbizottság titkára a városi tisztviselők és alkalmazottak gyűlésén mondta: „A Kommunista Párt eddig különleges feltételeket szabott, ha tagjai sorába lépett valaki. Ma már elég erősnek érzi magát ahhoz, hogy minden becsületes munkást, akár fizikai, akár szellemi dolgozó, tagjai sorába hívjon.” [23]

Ugyanezt a gondolatot közvetítette RÁKOSI Mátyás Szegeden tartott nagygyűlésén, ahol az értelmiségiekhez, de különösen a pedagógusokhoz szólt, hogy segítsenek a demokratikus szellem kibontakoztatásában, a reakció maradványai elleni harcban. Rákosi ezek után egyrészt a gyűlés kommunista munkásrésztvevőjéhez fordult, akik közül jó néhányan nem szívesen látják a párt soraiban az egyetemi és főiskolai végzettségűeket, — mondotta. Másrészt az értelmiségi résztvevőkhöz fordult, azzal, hogy az értelmiség legjobbjainak a pártban van a helyük. [24]

Ezek az előadások segítették a kommunista értelmiség eszmei-politikai fejlődését, világnézetének marxista—leninista formálását, s hozzájárultak Szeged kommunista és demokratikus érzelmű értelmiségi aktivájának fokozatos kikovácsolásához.

Az értelmiség jelentős része azonban nemcsak ideológiai síkon állt még távol a demokratikus élettől, hanem más körülmények is akadályozták a közeledését, olyanok, mint pl. a gazdasági helyzete. A pártnak azonban akkor nem állt módjában az értelmiség konkrét gazdasági bajait orvosolni — minden erőt az újjáépítésre kellett összpontosítania.

Figyelme, szükségképpen, elsősorban a munkásolsztály felé irányult, illetve az ereit gyűjtő, a FKGP-ben gyülekező reakcióval kellett felvennie a küzdelmet.

Ennek ellenére találunk a megyében olyan pártintézkedést is, amely pl. az értelmiség valamelyik rétegének a sérelmét igyekszik orvosolni. [25] Meg kell említeni még ebben a vonatkozásban a MKP szegedi szervezetének 3 éves várospolitikai programját, amelyet még 1945 októberében meghirdetett. Bár ez nem konkrét intézkedés, de konkrét terv, amelynek iskola- és kultúrprogramja pozitív elképzeléseket tartalmazott. [26]

Az eszmei befolyásolásnak az eredményét, hatását nem lehetett teljes pontossággal lemérni, azonban az első választás mégiscsak bizonyított valamit. Azt mindenesetre, hogy az értelmiség jelentős része még távoltartotta magát a párttól. (Ennek a körülménynek az elemzése jelen esetben nem feladatunk.) A helyi pártvezetés a választások után, 1945/1946 telén, 1946 első felében az értelmiségi munka területén arra törekedett, hogy szívós, fáradságot nem ismerő munkával bázist teremtsen értelmiségi csoportok és szervezetek között. Ennek érdekében is mind szorosabban együttműködtek a demokratikus pártok baloldali vezetőivel. Nagyon sok esetben személyes beszélgetést folytattak az értelmiségnek egy-egy tekintélyes képviselőjével. Ebben a munkában, szűkebb körű értelmiségi csoportokkal, személyekkel való kapcsolatteremtésben, jelentős szerepe volt a Nagyszegedi Pártbizottság értelmiségi foglalkozású — orvos — titkárának, ZÖLD Sándor elvtársnak is. [27]

Fokozott és szervezett propaganda bontakozott ki az értelmiségi irányába 1946 második felétől, országos és megyei viszonylatban egyaránt. Szegeden Komócsin Zoltán vezetésével létrejött egy kommunista értelmiségi aktíva, amelynek a segítségével a Nagyszegedi Pártbizottság 1946. július 9-én megkezdte az ún. Szabad Parlament előadássorozatot, elsősorban a pártonkívüli értelmiség számára. Nagy körületekintéssel választották meg egy-egy Szabad Parlament előadóját, az értelmiség, elitjéből valót, jónevűt, — ezzel is vonzani akarták a tartózkodó intelligenciát. Az első

előadást dr. Janson Vilmos tankerületi főigazgató tartotta, A demokratikus értelmiség kialakulása címen. A pártbizottság, a kommunista értelmiségi aktíva rendkívül nagyarányú személyes és sajtóagitációt fejtett ki. Meghívták valamennyi értelmiségi szakszervezetet, valamennyi iskolát, állami és közhivatalt, a pártok képviselőit. A kitűnő szervezésen túl gondot kellett fordítani a pl. megfelelő dekorációra is, a vörös és a nemzeti szín összhangjára, ezenkívül tekintélyes összetételű fogadóbizottságot és elnökséget állítottak össze. Kb. 300 résztvevő vett részt az előadáson, zömmel pártonkívüli értelmiségi. Ez az előadás igen jól sikerült, napokon keresztül a legnagyobb elismeréssel beszéltek róla a városban. Az előadó demokratikusabb szellemben fogalmazott, mint ahogyan várni lehetett volna. Az értelmiség politikai elhelyezkedését az új rendben lényegében jól csoportosította: 1. a demokráciához hű; 2. antidemokratikus; 3. konjunktúra-demokrata; 4. tétovázó elem. A nacionalizmusról úgy beszélt, mint ami katasztrófába sodorta a nemzetet. Az ország pusztulása felrázta az értelmiséget — hangsúlyozta —, az egész magyar társadalmat összefogó gondolat nélkül nincs újjáépítés. Az értelmiség a mai elesettségéből csak a munkások, a parasztok segítségével tud felemelkedni — ismerte el. Az előadáshoz kommunista értelmiségiek színvonalasan hozzászóltak, de pártonkívüliek is mondtak véleményt.

Megemlítenéd még pl. *Halasi Nagy József* — polgári filozófus — előadása az 1946 őszen tartott Szabad Parlamentben, ahol szintén nagyszámú — 250 — 300 értelmiségi hallgatóság jelent meg, s ebben az érdeklődésben szerepet játszott az előadó személye. Vagyis a Szabad Parlament sikere ha nem is jelentette mindig és feltétlenül a párthoz való vonzódást, azonban mégis hatékony formának bizonyult: hiszen a *párt* szervezete s a témaválasztással, a kommunisták hozzászólásával (itt pl. *Balázs Béla*) befolyásolta a pártonkívüli értelmiséget. (28.)

Hasonló módon próbált közeledni az értelmiséghez a megye többi városának a pártbizottsága is. Szentesen, Hódmezővásárhelyen tudományos előadásokat szerveznek kizárólag az értelmiség részére tekintélyes előadókkal (Pl. *Pikler György*, *Andics Erzsébet*.) (29.) Ezek az előadások érdeklődést váltottak ki a résztvevőkből, jó hatásuk volt. Az előadásokat vidéken elsősorban pedagógusok látogatták, akik tulnyomó többségben pártonkívüliek, vagy más párthoz tartozóak voltak, Szegeden az összetétel már heterogénebb volt, az értelmiségnek szinte minden rétegéből megjelentek 1-1 Szabad Parlamenten, vagy Politikai Akadémián. Ez utóbbit a kommunista értelmiség részére szervezte a párt — az első előadó *Mód Aladár* volt — de pártonkívüliek is megjelentek az előadásokon. Nagy sikere volt ennek az előadásnak, kb. 400—500 hallgató jelent meg, több, mint 50%-a pártonkívüli, vagy más párthoz tartozó. [30] A Nagyszegedi Pártbizottság értelmiségi aktívája a fellendült propagandamunka hatására igen színvonalas tervet készített. A minden harmadik hétre tervezett Politikai Akadémiára országos nevű előadókat hívtak meg pl. *Lukács György*t, *Andics Erzsébet*t, *Fogarasi Bélát*, *Révai Józsefet*, *Antos Istvánt* s másokat. [31]

Azonban nemcsak az elképzelések voltak biztatók, hanem a demokratikus, baloldali és a kommunista értelmiség maga is mindinkább kezdett bekapcsolódni a tömegmunkába. Egyik legszebb példája volt ennek az 1946. okt. 20-án szervezett „Város a faluért” nap Kiskundorozsmán, ahol kommunista orvosok ingyen gyógyítottak, másik három községben kommunista és pártonkívüli orvosok dolgoztak ugyanígy. A párthoz közelálló pedagógusok, jogászok, adóügyi szakemberek pedig tanácsadással szolgáltak a falvakban. [32]

Az értelmiséghez való közeledés egyik feltétele volt a párt, a munkásosztály világnézetének a terjesztése is. Ahhoz, hogy a marxizmus—leninizmusnak a „bevitele” az értelmiség körében megfelelő legyen, új módon kellett a propagandát folytatni

olyan értelemben is, hogy a marxizmus – leninizmus terjesztése nem szorítkozhatott kizárólag a polgári nézetek kritikájára, hanem meg kellett mutatni — legalább is ez lett volna az előrevívő, hogy a magyar kultúra, a történelem, az irodalom stb. kérdéseire a marxizmus tudja megadni a legjobb feleletet. Lukács György a MKP III. Kongresszusán éppen ezért is az egyetemeken és a főiskolákon tanszéket követel a marxizmus – leninizmus számára. [33]

A Nagyszegedi Pártbizottság a kongresszus szellemének a hatására is mindinkább felismeri a marxizmus – leninizmus propagandájának a szükségét az intelligencia körében. Józanul, reálisan hangsúlyozta, hogy nem lehet célkitűzés az adott körülmények mellett az, hogy minden értelmiségit marxistává neveljenek, azonban az a — különben helyes — megállapítás, hogy ne lehessen Magyarországon tudomány, kultúrával foglalkozó ember, aki elmehe a marxizmus mellett — 1946 őszén még csak óhaj lehetett. [34]

A pártvezetés elsősorban a kommunista értelmiség világnézeti fejlődését akarta biztosítani. Ezt voltak hivatva szolgálni pl. az 1946. ősztől tervezett szemináriumok különböző témakörökből. [35]

A párt értelmiségi politikájának alakulása a III. Kongresszus szellemében

A III. Kongresszus alapvető politikai célkitűzése a népi demokratikus forradalom továbbfejlesztése volt. Ennek megvalósítása többek között megkövetelte a dolgozók nagy tömegének a felsorakoztatását és megnyerését. Ezzel összefüggésben szükségképpen kiemelten foglalkozott a kongresszus a munkásosztály és a parasztság politikai és gazdasági helyzetével. Ugyanakkor 1946 őszén a pártpolitika érdeklődésének a középpontjába került az értelmiség is.

Amíg egyrészt a párt világosan és jól látta, hogy milyen feladatok várnak megoldásra a különböző értelmiségi területen, addig másrészt azt is meg kellett állapítania, hogy viszonylag a leginkább elhanyagolt, illetve elmaradt munkaterület a pártban az értelmiség közötti munka. (Ez pedig hátrányos volt a MKP-ra, mert az SZDP és a KGP külön szakmai csoportok szervezésével agitációt fejtett ki az értelmiség soraiban.) [36]

Fordulatot kellett tehát elérni ezen a téren a továbbfejlődés miatt, s ennek a fordulatnak meg is volt a reális alapja, mégpedig a megelőző két esztendő tapasztalata. Egyrészt a munkások és a parasztok mellett az értelmiség egy része, pedagógusok, orvosok, mérnökök, tudósok, művészek és írók is lényegében helytálltak az újjáépítésben, nagy részük a konkrét munkájával a politikai-világnézeti beállítottságától függetlenül is az újjáépítést szolgálta. Másrészt pedig az értelmiség számára 1945, 1946 tapasztalata volt az a megmásíthatatlan tény is, hogy a kommunista párt az ország újjáépítésében, a stabilizáció megteremtésében oroszán részt vállalt.

Az értelmiség kérdése — politikai beállítottsága, perspektívája 1946 végén az egyik legvitatottabb és legégetőbb kérdés. Gerő Ernő a MKP tudományos és művészeti vitasorozatának bevezető előadásában kiemelte az értelmiség különleges szerepét, s egyúttal azt is, hogy emiatt a társadalmilag különleges szerep miatt nem szabad ráhárítani a felelősséget a 25 évről. Ugyanakkor most már csak rajtuk múlik, hogy milyen kapcsolatba kerülnek a progresszivitással. A reakciótól lényegében függetlenné váltak csupán az által is, hogy jelentős részüket ekkor már az állam foglalkoztatta. Gerő Ernő úgy értékelte ebben az előadásában az értelmiség politikai elhelyezkedését, hogy jelentékeny részük — elsősorban a műszakiak — már a demok-

rácia felé fordultak, sokan még ingadoznak, sőt, vannak közöttük ellenséges beállítottságúak is. A pártot elsősorban az ingadozók érdeklik — fejtegette tovább az előadásában —, az a kérdés, hogy mi az oka az ingadozásuknak? Az ingadozásnak bizonyára többféle oka lehetett, azonban ezek között feltétlenül jelentős szerepet játszott az anyagi helyzetük, s a perspektíva kérdése: mit nyújthat számukra a demokrácia? [37] Hatással volt az értelmiségre a perspektíva vonatkozásában a „polgári vagy népi demokrácia” vitája is ebben az időben. A párt célkitűzése ekkor is világos és egyértelmű volt; megnyerni az értelmiség közül azokat, akik megnyerhetők, s ugyanakkor kialakítani az új, a népi értelmiséget. [38]

Ami a régi értelmiség megnyerését illeti, ekkor elsősorban *gazdasági helyzetének* a problémáit kellett figyelembe venni. A párt legnagyobb tette ezen a téren nyilvánvalóan a *stabilizáció* megteremtése volt, hiszen a mérnökök, orvosok, tanárok, tudósok az infláció tombolása alatt sok esetben a legszükségesebb ingóságaitól is kénytelenek voltak megválni. A kongresszus elismerte, hogy a stabilizáció után is roppant alacsony az értelmiség zömének az életszínvonala. Leginkább a műszaki értelmiség helyzete javult, de különösen rossz volt pl. a kórházi és klinikai orvosok bérezése. Azonban kétségtelenül a legrosszabb anyagi körülmények között a pedagógusok éltek, akiknek az átlagfizetésük 200. — Ft-ot ért el. Ilyen anyagi feltételek mellett a legszerényebb megélhetést sem tudták maguknak biztosítani. A párt vállalta, hogy az ország teherbíróképességének az arányában minden erejével kiáll a legégetőbb anyagi problémák rendezése mellett. [39]

A párt akciója a pedagógusokért

Korábban már megemlítettük, hogy a III. kongresszuson kiemelten szerepelt a pedagógusokkal való foglalkozás, különös tekintettel az anyagi helyzetükre. A mintegy negyedmilliónyi értelmiségnek több mint a felét tette ki ez a réteg, s a lakosság közötti elhelyezkedésénél fogva komoly politikai tényezőt jelentett. A forradalmi továbbfejlődés miatt rendkívül lényeges volt a megnyerésük, hiszen ilyen nagy kérdésekhez kapcsolódott a párt befolyásának léte vagy nemléte, illetve e befolyásnak a mértéke a pedagógusok között, mint pl. a parasztság közötti munka, a parasztság politikai megnyerése, az ifjúság demokratikus nevelése, a kultúrpolitika legfontosabb szektorának, a köznevelésnek a demokratizálása.

A párt eddig is igyekezett támogatni a pedagógusokat (pl. státuszrendezés), helyi segítségnyújtás is volt alkalmanként, de politikailag mindezt kevésbé sikerült közvetlen módon kamatoztatni. Ennek egyik oka feltétlenül abban keresendő, hogy a párt nem támaszkodott szervezett kommunista pedagóguscsoportra, amely segített volna tudatosítani ebben a rétegben a pártpolitikát. Viszonylag későn, csak 1947. március 21-én alakították meg az MKP Pedagógus Csoportját. Csak ez után indult meg vidéken is az intenzívebb szervezés.

A párt pedagógus tagsága országos viszonylatban és vidéken rendkívül alacsony létszámú volt. [40]

A pedagógusoknak távolállása, ingadozása vagy közömbössége mellett az MKP gyenge befolyása összefüggött a helyi pártszervezetek szívós értelmiségellenes magatartásával is. A pedagógusoknak a megnyerése nyilván nem volt könnyű feladat. Amikor a helyi funkcionáriusok nem haladtak előre a szervezésben, kedvetlenül elfordultak a pedagógusoktól, mint javíthatatlan reakciótól. Nem vizsgálták meg azok politikai magatartásának a gyökereit. Pl. a pedagógusok egy részének az emlékében még ott élt az ellenforradalom retorziója azokkal a tanítókkal, tanárokkal,

kal szemben, akik 1919-ben, a Tanácsköztársaságban szerepet vállaltak. Ez az emlék sok esetben visszatartotta őket attól, hogy politikai érzelmeiket nyíltan kifejezzék. Vagy pl. a falvakban az egyházi tanítók helyzetét vizsgálva ez a réteg igen nagy anyagi és erkölcsi nyomásnak volt kitéve az egyházi szervezetek által. Pl. nem egy helyen püspöki körlevél megtiltotta a pedagógusnak még a szakszervezetbe való belépést is. Vagy pl. a létszámcsoökkentésnél elsősorban a baloldali pártoknak, de különösen a MKP-nek a tagjait bocsátották el az egyházi iskolákból. Világos volt tehát, hogy a helyi pártszervezeteknek fel kellett számolniuk ellenérzésüket vagy türelmetlenségüket a pedagógusok iránt. Tudatosulni kellett az alsóbb pártszervezetekben, hogy a parasztsággért folytatott harcban, de általában a forradalom továbbfejlődésében mi a szerepe a pedagógusnak, következésképp milyen rendkívüli jelentőségű a politikai megnyerése. [41]

Az MKP — tekintettel a pedagógusok társadalmi szerepére és anyagi helyzetükre — nagyszabású kampányt indított a III. kongresszus után, bár eddig is számos alkalommal felemelte szavát a pedagógusoknak nagyobb anyagi és erkölcsi megbecsülése érdekében. 1945, 1946 folyamán az MKP egyik legfőbb gondja az infláció megfékezése, a stabilizáció megteremtése volt: csak ezzel lehetett segíteni valamennyi rétegen, a munkásokon, parasztokon s értelmiségieken egyaránt. Ezen kívül már 1946 februárjában a párt állást foglalt a pedagógusokat leginkább érdeklő kérdésben, nevezetesen a státuszrendezés ügyében. Azonban a párt követelése a kultuskormányzat merev ellenállása miatt sikertelen maradt. A Pedagógus Szakszervezet központi törekvése 1946 őszén egyrészt a meglévő státus revíziója volt, s ebben teljesen támogatta a párt. Ennek a kért rendezésnek a lényege az volt, hogy minden pedagógust legalább egy fizetési osztállyal feljebb soroljanak. Az érvényben levő státus revízióját azért követelték, mert indokolatlanul alacsony volt a pedagógusok reálbére.

A stabilizáció után az életszínvonal egyenlőtlenül alakult, egyes kategóriák életkörülménye viszonylag jelentősen javult, míg mások elmaradtak. Amíg 1946 novemberében pl. a magántisztviselők az 1938-as életszínvonalnak 70%-át, az ipari munkások 55%-át érték el, addig a pedagógusok (családi- és lakbérpótlékkal) mindössze 36,6%-ot. [42] Nem a munkások életszínvonala volt magas — hiszen az sem volt általában megnyugtató, de az inflációhoz képest nagyon jelentős — hanem a pedagógusoké volt valóban rendkívül alacsony. A SZOT Statisztikai Közlönye 1946 októberi számában háromtagú ipari munkáscsalád megélhetési költségét 283,— Ft-ban állapította meg, megjegyezve, hogy a szakmunkások nagy átlaga meg is keresi ezt az összeget. Az óvónők, tanítók, tanárok 67%-ának a fizetési átlaga 204,— Ft. (20.000 fő), 3600 pedagógusnak 149,— Ft, 3000-nek pedig 174,— Ft volt.

A pedagógusoknak az anyagi helyzete tehát *valóban* rossz volt. Ahhoz, hogy az 1938-as színvonal 50—60%-át elérjék, 45—70%-os fizetésrendezést kellett volna kapniuk. [43]

A státusbeli jogos kérelmek kiküszöbölésén túl egyéb lehetőségek is voltak az életszínvonal emelésére. Pl. a pedagógusok közmunka váltságának az eltörlése, a 2,3%-os OTBA-levonás megszüntetése, de különösen a gyermekeik iskoláztatása terén voltak lehetőségek anyagi támogatásukra. A Pedagógus Szakszervezet a párt támogatását kérve azt követelte, hogy a pedagógusgyermekek felmentést kapjanak a tandíjfizetés alól, a tanyai, falusi pedagógusok gyermekei kollégiumi ellátásban részesüljenek, illetve 24 éves korukig családi pótlékot kapjanak továbbtanulás esetén. [44]

Az általános státuszrendezés óvónőtől a középiskolai tanárig érintette a pedagógusokat, s évi 13 és fél millió forint többletkiadást jelentett volna az államháztartás-

nak. Éppen ezért a párt hangsúlyozta, hogyha ez az összeg veszélyeztetné a stabilitást, akkor az általános státusrendelet elvi elismerése mellett először a leginkább rászoruló rétegnek, a falusi és a tanyai tanítóknak a helyzetén kell segíteni, s a követelés többi részét pedig fokozatosan megvalósítani. [45]

Másrészt a párt felkarolta az ugyancsak a Pedagógus Szakszervezet által kezdeményezett országos gyűjtési akciót a háború által sújtott iskolák, épületek rendbekerítésére, illetve pénzbeli és természetbeni gyűjtést a rászoruló pedagógusok számára. A VKM is hozzájárult a gyűjtési akcióhoz 1946. november 1-től november 15-ig minden nép- és általános iskolában. [46]

Vagyis az eddig sajnálatos módon másod- vagy harmadrangúan kezelt pedagóguskérdés és általában az iskolaügy a pártpolitika előterébe került, s ezzel a haladó közvélemény érdeklődésének is a középpontjába.

Az ügy sikere érdekében minden nagyobb városban 1946 decemberében pedagógus gyűléseket szerveztek a közoktatás legfőbb kérdéseiről és a párt állásfoglalásáról. Olyan helyi előadókat kértek fel általában, akik a párt iránt szimpátiát tudtak kelteni, s jól ismerték a pedagógusok helyzetét. (Alapos szervezés előzte meg ezeket a gyűléseket, a párt együttműködött a Pedagógus Szakszervezettel, a gyűlések jelszavai: „Emberi megélhetést a nép nevelőinek!” „A föld mellé iskolát is a magyar parasztnak!”) [47]

Szegeden december 15-én tartották meg a pedagógus nagygyűlést, amelyen kb. 5–6000 hallgató — a pedagógusoknak kb. 50%-a — részt vett. Az előadás politikailag igen jól sikerült. A hallgatóság élénken reagált ZÖLD Sándornak, a Nagyszegedi Pártbizottság titkárnak és SIMON Józsefnek az előadására. A pártbizottság a gyűlést úgy értékelte, mint nagy lépést előre a pedagógusok részéről tapasztalt közöny leküzdésében. [48]

Igen pozitív országos viszonylatban is a Nagyszegedi Pártbizottságnak az a törekvése, mely szerint a pedagógusok rétegén belül különösen a tanyai tanítók helyzetét kívánta megjavítani. A pártbizottság abból indult ki, hogy a tanyai tanítók helyzete rendkívül nehéz: az időjárási viszonyok, a távolság, a tanyai iskolák személyi és dologi ellátottsága nehezítette a tanítást, nevelést. „Az osztatlan vagy részben osztott tanyai iskolákban az oktatás fokozott szellemi és idegi megerőltetést kíván. Gyakori a díjazás nélküli közigazgatási teendő” — érvelt a tanyai tanítók mellett. [49]

A párt nemcsak a múlt rendszer vétkes kultúrpolitikájának a mulasztásait látta a tanyai tanítók helyzetében, hanem azt is, hogy a tanító kulcspozíciót tölt be a falu életében. Éppen ezért részletes, több vonatkozásban ma is elgondolkodtató javaslatot készítettek a tanyai iskolaügy rendezésére. [50] A párt akciója a pedagógusokért a III. Kongresszus után megkezdődött, s 1947 első felét végigkísérte. Jelen esetben csak a kérdésfelvetést érzékeltettem.

Összegezeként: A helyi pártvezetés kezdettől fogva tisztában van az értelmiség között végzendő eszmei-politikai harc szükségességével. Felismerte a várható nehézségeket is. Ennek ellenére szinte fáradhatatlan az újrakezdésben. 1946. második felétől a megyei, a szegedi pártvezetés mindinkább keresi, kutatja azokat a formákat, amelyeknek a segítségével csökkentheti az értelmiség és a párt közötti távolságot. Ez időszaktól az értelmiségi területen végzett pártpolitika mind több részeredményt ért el, de természetes volt, hogy hatékony, átfogó értelmiségi munkának lényeges feltétele, hogy gazdasági téren is tegyen a párt konstruktív javaslatokat az értelmiség különböző rétegei valóban alacsony életszínvonalának a rendezésére.

A nagy általánosságban megfogalmazott politikai célkitűzésnek — az értelmiség tömegével együttthaladni — a konkrét belső tartalma, a megvalósíthatóságnak

szinte valamennyi feltétele fokozatosan bontakozott ki. Ebben a folyamatban jelentős fordulat kezdetét jelentette a III. Kongresszus, 1946. ősze, amikor a párt a kialakult politikai erőegyensúly birtokában, s különösen a stabilizáció megteremtésével már az elvi kijelentések gyakorlati bizonyításával is tudott hatni az értelmiség különböző csoportjaira.

Fordulat kezdetét jelentette a kongresszus abban a vonatkozásban is, hogy mind erőteljesebben segített felismertetni a párttagokban, a pártfunkcionáriusok körében — alsó, de olykor középszinten is olykor gyakran jelentkező értelmiségellenes magatartás elhagyását, valamint azt, hogy a dolgozó parasztság megnyerése nem történhet meg értelmiségellenességgel párosulva, hogy a közoktatást nem lehet demokratizálni, ha az értelmiség nagy tömege, a pedagógusok nem állnak cselekvően a népi demokratikus hatalom mellé. Tehát 1946. ősze, a III. Kongresszus azaz időszaka, amely *kezdetét* jelentette olyan fordulatnak, amely majd az értelmiség jelentős tömegét felsorakoztatja a párt és a munkásosztály mellé a szocializmus építésének a szolgálatában.

JEGYZETEK

[1] A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot a Magyar Kommunista Párt, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Parasztpárt, A Független Kisgazda Párt, a Polgári Demokrata Párt, és a Szakszervezetek Országos Tanácsa vezetői alakítottak meg Szegeden, 1944. XII. 2-án.

[2] A program fő célkitűzései a következők voltak: Szakítani Németországgal, s fegyveres harcban hozzájárulni a német fasizmus megsemmisítéséhez, a magyarországi fasiszta szervezetek feloszlata, az állami apparátus, a közelet megtisztítása, a fasiszta elemektől: gyökeres földreform; kartellek, nagybankok, állami ellenőrzése; államosítani a föld méhének kincseit, a kőolajforrásokat, bauxit-, szén- és ércbányákat, a villanytelepeket; szociálpolitikai intézkedések.

[3] RÉVAI József: Élni tudunk a szabadsággal. Szikra, 1949., 571. o.

[4] SZEKFI Gyula: Az értelmiség átalálása. Tanulmányok népi demokráciánk történetéből. Szikra, 1955.

[5] Párttörténeti Intézet (továbbiakban PI) Archivuma, 274—274/1. (11—134).

[6] A MKP és SZDP határozatai, 1944—1948. Kossuth, 1965., 85. o.

[7] Szegedi Népakarat (A MKP Szegedi Csoportjának napilapja) 1944. X. 27-i cikke: Beszámoló a MKP Intellektuális Csoportjának alakuló gyűléséről.

[8] A pártajtóban már 1944. X. 31-én felhívás jelent meg a város tanügyi alkalmazottaihoz (egyetemi tanároktól az iskolai altisztekig szabad szakszervezet megalakítására. (Népakarat, 1944. X. 31.)

1945. tavaszáig egymás után alakulnak a megyében az értelmiségi foglalkozásúak szakszervezetei. PI. 1945. II. hóban Szentesen megalakult a pedagógusok szakszervezete, kb. 40 taggal. Elsősorban érdekvédelmi szervezetnek tekintik, de emellett összekötőnek is „minden magyar dolgozó” felé. (Csongrád megyei SZMT iratai. 1945.) A következő hónapban sorra megalakulnak az orvosok; mérnökök, a közalkalmazottak, stb. szakmai szervezetei valamennyi demokratikus párt részvételével. (Uo.)

[9] Dr. KOMÓCSIN Mihály, a MKP Délterületi Pártbizottságának ifjúsági vezetője, majd a Nagyszegedi Pártbizottság ifjúsági vezetője, később titkárhelyettese, s 1948-tól titkára jelenleg a MSZMP Csongrád megyei Bizottságának első titkára, közlése.

[10] Délmagyarország, 1945. III. 17., RÁKOSI Mátyás beszéde.

[11] Délmagyarország, 1945. VII. 8., Miért habozik a polgár?

[12] Délmagyarország, 1945. VII. 18.

[13] Délmagyarország, 1945. VIII. 17. RÉVAI József ankétjai. (Az ankét összetételét mutatja néhány név a meghívottak közül: DÉNES Leó polgármester, PÁLFY József polgármester helyettes, PURJESZ Béla rektor, HALASY József filozófus, SIK Sándor egyetemi tanár, SZABÓ Lóránd evangélikus lelkész, WINKLER László festőművész, KOPASZ Márta grafikus stb.)

[14] Délmagyarország, 1945. IX. 16., RÉVAI József előadása Budapesten, az V. kerületi tisztviselő-nagygyűlésen.

[15] Délmagyarország, 1945. VIII. 3., PIKLER György előadásai a pedagógusok szakszervezetében.

[16] Uo.

[17] Délmagyarország, 1945. X. 24., RÉVAI József előadása a Nemzeti Színházban.

[18] Délmagyarország, 1945. aug. 28. BALÁZS Béla előadása az Újságírók és Művészek Ott-honának matinén.

[19] Délmagyarország, 1945. aug. 1., ZILAHY Lajos, a Magyar—Szovjet Művelődési Társaság elnöke és HAY Gyula előadása.

[20] Délmagyarország, 1945. aug. 7. ZILAHY Lajos előadása a Nemzeti Színházban.

[21] Délmagyarország, 1945. júl. 18., aug. 10., 14., 19., okt. 5-i előadásai.

[22] Délmagyarország, 1945. aug. 10. KOMÓCSIN Zoltán beszéde.

[23] Délmagyarország, 1945. júl. 23., KERESZTES Mihály előadása.

[24] Délmagyarország 1945. júl. 31., RÁKOSI Mátyás előadása.

[25] Pl. Szeged közalkalmazottai nem kapták meg a fizetésüket 1945. IX. hóban. A reakció jól szervezett akciója volt, hogy eltüntette az illetmények kiutalására vonatkozó iratokat. A MKP Szegedi szervezete ankétot tartott a hivatalfőnökökkel a gyors intézkedés végett, általában a tisztviselők mozgalmának az élére állt, ezen túlmenően fél millió Pengőt adott saját anyagi erejéből. Ebből az összegből kifizették az igazságügy, az iparfelügyelőség és a háziipari központ tisztviselőinek illetményét 1945. IX. hóban. Délmagyarország, 1945. IX. 2., 6., 7., 8-i száma.

[26] A MKP Szegedi szervezetének 3 éves várospolitikai programját közli a Délmagyarország 1945. aug. 21-i száma.

[27] DR. KOMÓCSIN Mihály közlése.

[28] PI Archívum 274—16/165., 79. l.

[29] Csongrád megyei Pártlevéltár, 60. f. 35. öe., 1149. l.

[30] Uo. 84. f., 32. öe., 1387.

[31] Uo. 84. f., 32.62., 1379.

[32] Uo. 84. f., 32. öe., 1387.

[33] Szabad Nép, 1946. X. 1., LUKÁCS György hozzászólása a III. Kongresszuson.

[34] Csongrád megyei Pártlevéltár, 84. f., 3. öe., 14.1.132. l.

[35] Uo. 84. f., 32. öe., 1379. l.

[36] PI Archívum, 274—24/2., 74. l.

[37] Szabad Nép, 1946. dec. 3., GERŐ Ernő: Az értelmiség szerepe és jövője.

[38] Az új értelmiség nevelését szolgálta az 1946 nyarán életre hívott népi kollégium mozgalom, amely 2 hónap alatt 2500 munkás és paraszt fiatal befogadására alkalmas kollégiumi hálózatot teremtett, igazolva a mozgalom jogosultságát és szükségességét. Az új értelmiség kialakításának a jelentőségét felismerve, a MKP szegedi szervezete már korábban kezdeményezte azt az o zágossá váló mozgalmat, ami a dolgozók középiskolájának a felállítását elindította. A mozgalomhrsz csatlakozott a SZDP, a NPP, a szakszervezet, s együtt felterjesztést küldtek a minisztériumhoz éo az egyetemi tanácshoz. Olyan rendszerű középiskola felállítását sürgették, amely lehetővé teszi msnden 18. évet betöltő szellemi, vagy fizikai munkás számára, ha kellő felkészültséggel rendelkezetti, hogy a gimnázium V—VIII. osztályát elvégezhesse, középiskolai érettségi vizsgát tehesen. Az egyetem egyetértéssel fogadta a felterjesztést. Az eredmény gyorsan megszületett: a dolgozók középiskolájának V. osztálya még a rendelet megjelenése előtt, 1945. október 29-én megnyílt Szegeden, a Baross Gábor gimnáziumban. A MKP előteremtette a tanárok első havi fizetését, a költségvetést pedig szorgalmazta. Ez a középiskola volt az elindítója Szegeden az új értelmiség megteremtésének. Első diákjai 1948. nyarán érettségiztek, s ma van közöttük főiskolai, egyetemi oktató, mérnök, gazdasági szakember, vezető pedagógus stb.

[39] Szabad Nép, 1946. október 1., a MKP III. Kongresszusa.

[40] PI Archívum, 274—24/2. 75. l.

[41] Uo. 274—24/2. 75. l.

[42] SZOT Statisztikai Közlöny, 1946. október.

[43] PI Archívum, 274—20/87, 50—53. l.

[44] Uo.

[45] Szabad Nép, 1946. XII. 1.

[46] Uo.

[47] Csongrád megyei Pártlevéltár, 60. f., 3. öe., 1453. l.

[48] Uo. 84. f., 32. öe., 1390. l.

[49] Uo. 84. f., 35. öe., 1524. l.

[50] Uo.

DIE GESTALTUNG DER INTELLIGENZ-POLITIK
DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI UNGARNS IM KOMITAT CSONGRÁD
ZUR ZEIT DES KAMPFES UM DIE SOZIALISTISCHE REVOLUTION
(1944—1948)

Von

Irma Tóth-Jónás

Verfasserin untersucht die Intelligenz-Politik der Kommunistischen Partei Ungarns während des Kampfes um die Sozialistische Revolution (1944—1948) im Komitat Csongrád.

Die vorliegende Arbeit bildet den ersten Teil jener Untersuchungen (1945—1946), aus dem hervorgeht, mit Hilfe welcher Mittel und Formen die Parteileitung des Komitats, vor allem aber die der Stadt Szeged, versucht, die Geistigschaffenden des Volkes in den Dienst des Wiederaufbaus, des politisch-gesellschaftlichen Fortschrittes zu stellen.

Im besonderen befasst sich die Arbeit mit der Situation der beträchtlichen Masse der Intelligenz, der Pädagogen, bzw. mit jenen ökonomischen Aktionen, die von der Kommunistischen Partei Ungarns im Interesse der Hebung des Lebensstandards der Pädagogen in die Wege geleitet wurden.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИТИКИ ВЕНГЕРСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ
ПАРТИИ СРЕДИ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ В БОРЬБЕ
ЗА СОЦИАЛИСТИЧЕСКУЮ РЕВОЛЮЦИЮ

(1944—1948)

Тотнэ, Йонаш Ирма

Автор изучает политику Венгерской Коммунистической Партии среди интеллигенции Чонградской области в борьбе за социалистическую революцию (1944—1948).

Данная работа является первой частью того исследования (1945—1946) из которого выясняется, что партийное руководство области, но особенно города Сегеда, при помощи каких средств и форм пытается привлечь интеллигенцию чтобы она способствовала общественно-политическому прогрессу.

Работа отдельно занимается вопросами положения педагогов, составляющих значительную часть интеллигенции, а также по инициативе Венгерской Коммунистической Партии теми экономическими мероприятиями, которые служили бы улучшению жизненных условий педагогов.